

Kulturutskottets yttrande 2024/25:KrU3y

Nationell säkerhetsstrategi

Till utrikesutskottet

Utrikesutskottet har beslutat att ge kulturutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens skrivelse 2023/24:163 Nationell säkerhetsstrategi och de följdmotioner som väckts med anledning av skrivelsen i de delar dessa berör kulturutskottets beredningsområde. Kulturutskottet begränsar sitt yttrande till de delar i skrivelsen där regeringen lyfter fram betydelsen av att försvara och stärka civilsamhället och tillgången till oberoende informations- och nyhetsförmedling. Utskottet yttrar sig även över kommittémotion 2024/25:586 av Morgan Johansson m.fl. (S) yrkande 3 och 4.

Utifrån de utgångspunkter som kulturutskottet har att beakta delar kulturutskottet regeringens bedömningar i skrivelse 2023/24:163 och menar att den nationella säkerhetsstrategin är väl anpassad till det aktuella säkerhetsläget och de prioriteringar som är nödvändiga i det fortsatta arbetet på området.

Kulturutskottet föreslår att utrikesutskottet avstyrker kommittémotion 2024/25:586 av Morgan Johansson m.fl. (S) yrkande 3 och 4.

I yttrandet finns tre avvikande meningar (S, V, MP).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

Regeringen menar att villkoren i Sveriges omvärld har förändrats på ett avgörande sätt sedan den förra nationella säkerhetsstrategin presenterades 2017. Regeringen lyfter särskilt fram att krig och kriminalitet är två avgörande faktorer för hur strategin för svensk säkerhet och frihet bör utformas. Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina medför att Sverige befinner sig i det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan andra världskriget. Vidare konstaterar regeringen att det öppna samhällets institutioner är under tryck från t.ex. våldsbejakande extremism, terrorism och organiserad brottslighet. Ett utbredd utanförskap i delar av samhället förvärrar enligt regeringen problemen.

Regeringen lyfter även fram att klimatförändringarna redan i dag medför konsekvenser för vår nationella säkerhet. Högre temperaturer, havsnivåhöjning och mer frekventa och extrema väderhändelser hotar bebyggelse, infrastruktur, naturmiljö och människors liv och hälsa.

Enligt regeringen måste hotbilden ses som en helhet, bl.a. med anledning av att Sverige är starkt internationaliserat. Fientliga aktörer har blivit allt bättre på att utnyttja det svenska samhällets sårbarhet. Regeringen menar dock att Sverige har goda förutsättningar att värna den nationella säkerheten. Natomedlemskapet, upprustningen av totalförsvaret, förbättrad krishanteringsförmåga och satsningarna på att bekämpa den organiserade brottsligheten stärker Sveriges nationella säkerhet. Vidare har EU-samarbetet fördjupats på ett antal områden som enligt regeringen är av stor betydelse för Sveriges säkerhet.

Enligt regeringen måste Sverige i hög takt stärka sin förmåga att förebygga och möta de olika hot och risker som beskrivs i strategin. Av särskild vikt är uppbyggnaden av totalförsvaret, Sveriges integration i Nato och kampen mot den systemhotande organiserade brottsligheten. Strategin pekar ut följande tre fokusområden för arbetet med nationell säkerhet:

- ett säkert Sverige
- ett tryggt, öppet och sammanhållet Sverige
- ett motstånds- och konkurrenskraftigt Sverige.

Motionen

Morgan Johansson m.fl. (S) menar i kommittémotion 2024/25:586 yrkande 3 att försvaret av Sverige förutsätter en stark sammanhållning. Det kräver enligt motionärerna ett starkt civilsamhälle som kan samla samhällets alla goda krafter. Enligt motionärerna verkar emellertid de senaste kraftiga nedskärningarna av stödet till civilsamhället i motsatt riktning och begränsar dessa organisationers möjligheter att verka. Motionärerna framhåller vidare i

yrkande 4 vikten av att bekämpa och förebygga desinformation, trollfabriker och andra hybridhot.

Utskottets ställningstagande

Kulturutskottet vill främst lyfta fram ett antal områden och exempel på aktuella åtgärder som avser att stärka civilsamhället och sammanhållningen i det svenska samhället och tillgången till oberoende informations- och nyhetsförmedling.

Det pågående kriget i Ukraina har visat hur betydelsefullt kulturarvet är för en stark sammanhållning i samhället och, i förlängningen, försvarsviljan. Regeringen föreslår ett förstärkt anslag till Riksantikvarieämbetet för förbättrad beredskapsplanering och skydd av kulturföremål. Riksantikvarieämbetet har även på regeringens uppdrag inrättat Rådet för skydd av kulturarv. Rådet utgörs av ledningarna för Riksantikvarieämbetet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Riksarkivet, Kungliga biblioteket och Statens fastighetsverk samt representanter för länsstyrelserna, centralmuseerna, länsmuseerna och Svenska kyrkan. Rådet ska enligt uppdraget bidra till en effektiv beredskapsplanering för skydd av samlingar av kulturarv samt kulturhistoriskt värdefulla fastigheter och miljöer i Sverige. De centrala myndighetsmuseerna och stiftelsemuseerna har dessutom fått ökade anslag 2024–2026 som ska gå till åtgärder för att säkra kulturarvet genom digitalisering av arkiv- och föremålssamlingar. Regeringen föreslår även en höjning av den kyrkoantikvariska ersättningen fr.o.m. 2025 för att förbättra möjligheterna att bevara det kyrkliga kulturarvet.

Den 1 januari 2025 införs vidare ett demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden och även för statsbidrag till trossamfund (prop. 2023/24:119). Det pågår även ett arbete med att införa likalydande demokrativillkor för övrig statlig bidragsgivning som riktar sig till civilsamhället i de förordningar som reglerar bidragsgivningen, t.ex. förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen. Centrum mot våldsbejakande extremism (CVE) har också fått i uppdrag att vidta åtgärder för att införliva den nya strategin mot våldsbejakande extremism och terrorism i verksamheten (Ju2024/00024). CVE ska även inrätta en stödfunktion vars syfte är att förhindra att offentliga medel fördelas till verksamheter med kopplingar till våldsbejakande extremism eller andra antidemokratiska miljöer (Ju2024/00674).

Utskottet vill även lyfta fram regeringens initiativ till insatser för att utveckla idrotts- och fritidsverksamhet för barn och unga. Förberedelser pågår för att införa ett fritidskort till barn och unga i åldern 8–16 år som ska kunna användas för betalning av fritidsaktiviteter. Det kan gälla t.ex. kommunal kulturskoleverksamhet, lokala idrottsföreningar eller vissa barn- och ungdomsorganisationer. Riksidrottsförbundet får även sedan 2023 ett särskilt bidrag på 100 miljoner kronor för att göra insatser i områden där kriminella har en inverkan på lokalsamhället eller i direkt angränsande områden med socioekonomiska utmaningar.

Vidare vill utskottet understryka behovet av att public service-företagen arbetar med att motverka desinformation och informationspåverkan samt vikten av att UR:s utbildningsuppdrag kan upprätthållas vid höjd beredskap. Public service-utredningen lyfte bl.a. fram att public service-företagen i Sverige redan i dag arbetar med att motverka desinformation och informationspåverkan och att behovet av sådana insatser förväntas öka framöver. Utskottet vill betona att det i tider av säkerhetspolitisk oro är än viktigare att oberoende medier finns i hela Sverige, såväl i storstäderna som på landsbygden, för att bevaka, granska, upplysa och folkbilda. Få länder kan visa upp en sådan mångfald av medier som Sverige, där kommersiella aktörer och statligt finansierade verksamheter ger varandra draghjälp.

Sammantaget menar utskottet att regeringen bedriver ett målinriktat arbete för att stärka civilsamhället, sammanhållningen i det svenska samhället och tillgången till oberoende nyhetsförmedling och information. Med hänvisning till pågående arbete anser utskottet att utrikesutskottet bör avstyrka motion 2024/25:586 (S) yrkande 3 och 4.

Stockholm den 5 november 2024

På kulturutskottets vägnar

Mats Berglund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Mats Berglund (MP), Robert Hannah (L), Alexander Christiansson (SD), Lawen Redar (S), Kristina Axén Olin (M), Lars Mejern Larsson (S), Jonas Andersson (SD), Azadeh Rojhan (S), Emma Ahlström Köster (M), Runar Filper (SD), Ewa Pihl Krabbe (S), Peter Ollén (M), Vasiliki Tsouplaki (V), Roland Utbult (KD), Catarina Deremar (C), Kristoffer Lindberg (S) och Michael Rubbestad (SD).

Avvikande meningar

1. Nationell säkerhetsstrategi (S)

Lawen Redar (S), Lars Mejern Larsson (S), Azadeh Rojhan (S), Ewa Pihl Krabbe (S) och Kristoffer Lindberg (S) anför:

Regeringens skrivelse med en uppdaterad svensk nationell säkerhetsstrategi överlämnades till riksdagen den 4 juli 2024. Vi delar uppfattningen att uppdateringen är angelägen med tanke på det kraftigt försämrade säkerhetsläget och att mycket har förändrats sedan 2017 när den socialdemokratiskt ledda regeringen presenterade den senaste säkerhetsstrategin. Strategin från 2017 hanterade säkerhetsfrågorna med ett brett perspektiv, och vi står fast vid uppfattningen att det är en förutsättning för ett effektivt säkerhetsarbete. Målsättningen bör också vara att åstadkomma en bred politisk förankring och samverkan mellan olika organisationer och företrädare för civilsamhället. Vi har tidigare lyft fram fyra områden som särskilt angelägna att behandla i den uppdaterade säkerhetsstrategin. Det har handlat om en stark militär förmåga, ett Sverige som fungerar, ett Sverige som håller ihop och ett robust försvar mot desinformation och andra hybridhot. Vi menar att flera delar saknas eller är ofullständiga i den uppdaterade strategin och att regeringen borde ha antagit en mer ambitiös ansats. Vi hade också önskat en tydligare beskrivning av hur strategin konkret ska genomföras.

När det gäller frågan om civilsamhällets roll för försvaret av vårt land menar vi att ett starkt civilsamhälle kan samla samhällets alla goda krafter och skapa en stark sammanhållning. Regeringens uppdaterade strategi nämner mycket riktigt att civilsamhället spelar en viktig roll i Sveriges samlade totalförsvarsförmåga och bidrar till att bygga den samhällsgemenskap och tillit som är grunden för försvarsviljan. Beskrivningen av civilsamhällets viktiga roll är emellertid svår att förena med regeringens kraftiga nedskärning av stödet till civilsamhället i de budgetar som hittills har presenterats. Regeringen har kringskurit dessa organisationers möjligheter att verka och därmed vara en viktig del av det civila försvaret.

Vi efterlyser även ett robust försvar mot desinformation och saknar en starkare betoning i strategin av den viktiga roll som public service har för att motverka desinformation och bevara allmänhetens förtroende för viktiga samhällsfunktioner. Sverige behöver ett starkt och oberoende public service med ett brett samhällsuppdrag att förmedla nyheter, samhällsgranskning, folkbildning och kultur till hela den svenska befolkningen.

Sammanfattningsvis bör utrikesutskottet tillstyrka kommittémotion 2024/25:586 (S) yrkande 3 och 4.

2. Nationell säkerhetsstrategi (V)

Vasiliki Tsouplaki (V) anför:

I tider av kris är det särskilt viktigt att hålla fast vid grundläggande värden i samhället. I regeringens nationella säkerhetsstrategi finns flera bra stycken om hur viktigt det är med civilsamhälle, folkbildning och en stark och levande demokrati. Strategin slår t.ex. fast att regeringen ska ta ytterligare initiativ för att stärka civilsamhällets demokratifrämjande roll, men jag menar att detta inte har präglat regeringens första två år vid makten. Regeringen har i stället gått till angrepp mot en rad organisationer och institutioner som alla värnar demokratin. Attacken mot den svenska folkbildningsmodellen där studieförbunden spelar en avgörande roll är ett ideologiskt motiverat angrepp mot just det som gör en demokrati livaktig. Det går snabbt att riva ner de folkrörelser som byggts upp under generationer. På samma sätt drar man undan mattan för andra organisationer, t.ex. genom slopandet av informationsstöd för svenska biståndsorganisationer, indraget stöd till konsumentrörelsen, diasporagrupper, miljöorganisationer och fredsrörelsen.

Regeringen genomdriver till och med generella besparingar inom statsförvaltningen, utöver den årliga besparing som redan finns, helt utan att se till enskilda myndigheters behov och förutsättningar. Det riskerar att undergräva förtroendet för de offentliga institutionerna, i rak motsats till vad den nationella säkerhetsstrategin menar är viktigt. Allt detta gör man utan transparens, debatt eller förankring. Tvärtom försöker regeringen att få nedskärningarna att se ut som satsningar, och indragna stöd beskrivs som effektiviseringar. Jag menar att det inte är så man bygger ett demokratiskt och sammanhållet Sverige.

Till detta ska läggas kulturlivets viktiga roll, vilket Försvarsberedningen diskuterade i sin rapport Kraftsamling (Ds 2023:34). Försvarsberedningen skriver att ett livaktigt och fritt kulturliv är en kraft för sammanhållning och motståndskraft samt att kultur är ett välkommet avbrott som ger förströelse i svåra tider. Men i dag får många kulturutövare, både professionella och de som verkar i det breda kulturlivets ideella föreningar, allt svårare att verka. De satsningar på kulturarvet som utskottsmajoriteten lyfter fram i sitt yttrande är för små i förhållande till de behov som finns idag och kan t.ex. inte trygga digitaliseringen av museernas samlingar, våra kollektiva minnesbanker i arkiven eller de fysiska byggnaderna runt om i vårt land. Den otillräckliga uppräkningsen av den kyrkoantikvariska ersättningen är ett exempel på det senare.

Alla former av rasism och diskriminering utgör i dag direkta hot mot många människor i vårt land. Det splittrar vårt samhälle och ställer grupper mot varandra. Propaganda, ofta spridd genom trollfabriker på sociala medier och internetbaserade forum, men även från etablerade debattörer i den svenska offentligheten, underblåser sådana motsättningar, och kampanjer som är baserade på desinformation riskerar att leda till både fysiska attacker och diplomatiska konflikter. Public service-företagen i allmänhetens tjänst kan

spela en viktig roll för att motverka sådan splittring och desinformation. Public service kan skapa gemensamma referensramar genom att förmedla opartisk och tillförlitlig information och spegla den mångfald som finns i vårt land. För att kunna ta den rollen menar jag att det kommer krävas mer resurser än vad regeringen sagt sig villig att avsätta för den kommande tillståndsperioden.

Med den motiveringen i beaktande menar jag att regeringens skrivelse kan läggas till handlingarna.

3. Nationell säkerhetsstrategi (MP)

Mats Berglund (MP) anför:

Vi befinner oss i ett allvarligt säkerhetspolitiskt läge med ett fullskaligt krig i Europa, och Sverige har behövt anpassa säkerhets- och försvarspolitiken därefter. Miljöpartiet har sedan flera år stått bakom en snabbare och mer omfattande uppbyggnad av totalförsvaret - såväl det militära som det civila försvaret. Sverige bör stärka sin försvarsförmåga och samtidigt fortsätta att vara en stark röst för demokrati, fred och mänskliga rättigheter.

Som regeringen fastslår i sin skrivelse Nationell säkerhetsstrategi (2023/24:163) fyller civilsamhället en viktig roll i Sveriges samlade totalförsvarsförmåga och bidrar till att bygga den samhällsgemenskap och tillit som är grunden för försvarsviljan. Dock är den satsning på civilt försvar som regeringen föreslår otillräcklig och når inte upp till de behov som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap kartlagt.

Beredskapen för skydd av vårt kulturarv har aktualiserats inte minst med tanke på Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Återstartsutredningens förslag om digitalisering av kulturarvet hade behövt realiseras för att fullt ut anpassa den nationella säkerhetsstrategin till det aktuella säkerhetsläget. Ytterligare satsningar på museerna, Musikverket, Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet behöver komma in i statens budget och höjningen av den kyrkoantikvariska ersättningen motsvarar långt ifrån det som Svenska kyrkan bedömt vara rimligt och nödvändigt.

Även kulturlivet har på ett mycket tydligt sätt - inte minst i det krigsdrabbade Ukraina - visat sig vara en motståndskraft i sig. Men liksom kulturarvets institutioner har även det svenska kulturlivet drabbats av pandemin, lågkonjunkturen och regeringens åtstramningar. Kultur- och civilsamhällesorganisationer vittnar nu om att regeringen genomför stora förändringar i snabb takt utan ordentlig dialog och med otydliga mål.

Ett starkt och motståndskraftigt Sverige behöver vidare ett starkt och oberoende public service med ett brett samhällsuppdrag. Kostnaderna för sändningarna i marknätet behöver hållas på en nivå som inte utarmar public service-bolagen. Tyvärr går regeringens politik i en motsatt riktning. Det civila samhället, kulturen, kulturarvet och public service-uppdraget behöver stärkas, inte försvagas, för att säkra ett motstånds- och konkurrenskraftigt Sverige.

Med den motiveringen i beaktande menar jag att regeringens skrivelse kan läggas till handlingarna.